

ÖNAL, Mehmet Naci, (2001), *Hoca Ahmet Yesevî Tesirindeki Muğla Erenleri*, **I. Türk Dünyası Lehçe ve Edebiyatları Sempozyumu Bildirileri**, 21-22 Nisan 2000, Muğla, s. 167-183.

HOCA AHMET YESEVÎ TESİRİNDEKİ MUĞLA ERENLERİ

Yard. Doç. Dr. Mehmet Naci ÖNAL*

GİRİŞ

Bu araştırmada amacımız, Muğla'daki erenlerin Orta Asya kökenlerine doğru gitmeyi denemek ve Muğla erenlerinin Ahmet Yesevî'nin kerametlerine benzeyen menkabelerini ortaya koymaktır. Anadolu'ya göçebe veya yarı göçebe olarak gelen Türk boyları içindeki erenlerin Muğla'da bıraktıkları izlerini incelenerek *evliya kültü*'nün Ahmet Yesevî'den günümüze kadar gelen Muğla'daki tesiri ele alınmaya çalışılacaktır.

Menteşe bölgesi, Malazgirt zaferinden 22 yıl sonra, 1093 yılında Türk toprağı olmuştur. Müslüman Türklerin göçleri ile Anadolu'ya yeni sosyal bir düzen ve yeni bir dinî anlayış getirilir. Törelere bağlı aşiretlerin uç bölgelerinde abdallar, âdeta karakol görevi yapmış; ekonomik düzeni ayakta tutan Ahi teşkilatları, yerleşimdeki unsurların dinamikleri olmuşlardır.

Anadolu'ya Türk göçleri 10. yüzyıldan 14. yüzyıla kadar devam eder. Bu süreç aynı zamanda Türkler arasındaki İslâmlaşma sürecidir. Yeni göçlerle bir bakıma Şamanizm tesirini durmadan yenilenir.¹ Anadolu'ya yerleşen Türk aşiretlerinin dinî anlayışı, her türlü tutuculuktan uzak bir Müslümanlık anlayışına sahiptir. Türklerin dinî inançları arasında, eski Türk dinlerinin etkisi devam eder. Halk, Türkmen babalarının nüfuzu altındadır.² Anadolu'ya gelen Türkmen boyları, yalnız kendi ânanelerine uygun düşen ve Türkmen babalarının telkin ettikleri kuralları genellikle yeterli görürler.³ Bunun en güzel örneğini, Muğla'nın Ula ilçesine bağlı Karaböğürtlen (eski adı Kıroba) köyünde 1850'li yıllarda yerleşen Yörüklerin gerçek

* Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi.

¹ Köprülüzade M. Fuad, “ Türk-Moğol Şamanizminin Tasavvufî İslâm Tarikatları Üzerindeki Tesiri” (Çev: Y. Doç. Dr. Ferhat Tamir) **Bilgi**, Sayı 1 (Bahar), 1996, s.1-8.

² M. Fuad Köprülü, **Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu**, Ankara, 1972, s. 95-96.

³ F. Babinger - F. Köprülü, **Anadolu'da İslamiyet**, İnsan Yayınları, İstanbul, 1996. s.46.

hayat hikâyelerinde görüyoruz.⁴ Burada iki ayrı hoca tipi ile karşılaşırız. Kıroba Yörüklerinde, aşirete yatkın olan tutum, davranış ve kararlarıyla bir Şamanı hatırlatan hocanın el üzerinde tutulduğu görülür. Bu anlayışın yakın zamana kadar devam ettiğini, bölgedeki Alevîlerin aynı anlayışı sürdürdüğünü görmekteyiz. Yani bir başka din adamına değil, kendi dedelerinin söylediklerine önem vermeleri eski geleneklerdeki, baba, dede anlayışının bir devamıdır. Alevîlerin kendi din adamlarına hâlâ “dede” demeleri, Anadolu’ya Orta Asya’dan gelen “baba”, “dede”, “ata” kültürünün bir hatırasıdır.

Fuad Köprülü’nün de belirttiği üzere, Ahmet Yesevî’nin tesiri Batı Türkleri arasında uzun zaman devam etmiştir.⁵ Hoca Ahmet Yesevî’nin tesirindeki babalar, dervişler, şeyhler, Orta Asya’dan Anadolu’ya gelirler ve yerleşirler. Bu sûfiler, Anadolu’daki din tarihinde önemli bir yere sahiptirler. Babalar, daha çok Anadolu’daki iptidai ruhlara tesir etmişlerdir. Moğol baskısından kaçan ve Türkistan’dan, Buhara’dan, Harezm’dan, Irak’tan, İran’dan gelen dervişler Selçuklu himayesine sığınmışlardır.⁶

Yeni zapt olunan topraklara büyük bir güçle gelen babalar, abdallar Anadolu’nun her bir köşesine yayılmışlardı. Türkmenlerin babaları genellikle cihat ile meşgul dervişlerdi. Tahta kılıçlarla kâfirlere karşı harp eden, bir avuç mürit ile binlerce düşmanı yok eden, kaleler alan kılıç kuvveti ile küfür diyarlarına İslâmiyet’i götüren anlayışları vardı. Alp-erenler devri yani destanî yaşamları Moğol emirlerine aldırılmayan uçlarda devam etmekte idi.⁷ Hiç kuşkusuz bir uç bölgesi olarak Menteşe bölgesi biçilmiş bir kaftan durumundaydı. Muğla halkına göre, erenler bu topraklara gelen ilk atalarıdır. Bu atalar savaşçıdır. Erenlerin silah sesinden hoşlanırlar inancı, yaygındır. B

Kanunî Sultan Süleyman'ın Rodos seferi sırasında, erenlerin kendisine yardım ettiğini menkabelerde görmekteyiz. Bu menkabeler Rodos güzergâhınca devam eder. Şimdiki adı Yeşilyurt olan bölgeye geldiğinde, halka göre, Pisili Hoca bereket motifli sofrasıyla bütün ordunun karnını doyurur. Bu menkabenin aynısını daha sonra Yakup Baba efsanesiyle Evliya Çelebi anlatacaktır. Marmaris'te Sarı Ana efsanesi, Pisili Hoca'nın bereketli sofrası yerine, sarı ineğinin bitmeyen sütü ile orduyu doyurur. Bütün bu anlatımlardan çıkaracağımız sonuç, erenlerin savaş zamanında padişaha ve orduya yardımcı olduğudur.

Muğla'da erenlerin güçlüğü kolaylığa çevirdiklerine, çocuksuzlara çocuk ihsan ettiklerine inanılır. Bu vesile ile erenlere adaklarda bulunulur. Yağ, mum götürülür; kurban kesilir, fakirlerle birlikte yenir.

Çabuk evlenmek isteyen veya yaşları ilerlediği halde evlenemeyen kız ve erkekler erenlere gider, niyazlarda bulunur, uçkur, başörtüsü veya mendillerini orada bırakır ve birkaç gün sonra gidip alırlar.

Yaramaz çocukların ıslahı için, sancılanan hayvanların iyileşmesi için de erenlere gidilir. Yaramaz çocuk, dedenin yanındaki bir taşın üzerine yatırılarak uslanması için dua edilir. Sancılanan hayvanlar da dedenin etrafında üç kez dolaştırılır. Kısaca her türlü müşkülât için erenler ziyaret edilir.

Muğla erenleri hakkında anlatılan menkabeler, Ahmet Yesevî ve onun öğrencileri hakkında anlatılan menkabelere çok benzemektedir.⁸ Yesevi'den başlayan dinî anlayışın ve olağanüstülükler içeren kerametlerin varlığı, Muğla erenlerinde de görülür.

Muğla'da, baba, eren ve evliya inancı geniş bir alana yayılmakla birlikte, bu erenlerin kökü Buhara'ya, Horasan'a kadar dayandırılmaktadır. Bu köken bilgileri, belgelere dayansın dayanmasın dededen toruna aktarılarak günümüze kadar gelmiştir.

Bodrum'daki Saldır Şah (veya şeyh) Horasanî ve Milas'daki Pîr Ahmet Çelebi hakkında anlatılan menkabeler bunlardan sadece birkaçıdır. Saldır Şah Anadolu fetihleri sırasında gelmiş ve şehit düşmüş bir erendir. Pîr Ahmet Çelebi'nin türbedarına göre, Pîr Ahmet Çelebi beraberindekilerle Horasan'dan birlikte gelmişlerdir. Bunlardan biri Pisi (bugünkü adı Yeşilyurt)'de kalmış, Pîr Ahmet Çelebi Eski Türbe köyüne gelmiştir. Milas'ın Beçin kalesinde mezarı bulunan Ahmet Gazi, Pîr Ahmet Çelebi ve Pisili Dede kardeş kabul edilmektedir. Horasan'dan din eğitimi vermek için hoca olarak gelmişler. Onları din adamları buraya göndermiş, denilmektedir. Ahmet Gazi (1326-1390) Menteşe beylerindedir. Pisili Hoca'nın ise, Kanunî Sultan Süleyman döneminde yaşadığı varsayılır. Bu varsayım anlatılan bereket

⁸ Köprülü, **İlk Mutasavvıflar**, (s.32-48) adlı eserde Yesevî'nin menkibevî hayatını ele alırken 15 kadar menkabeye yer verilmiştir.

motifli bir menkabeye dayandırılmaktadır. Oysa evkâf defterlerindeki kayıtlarda II. Murat devri (1421-1451) öncesinde bu vakfın var olduğu anlaşılmaktadır.⁹ O halde erenlerin birbirleriyle kardeş addedilmeleri, doğru bir yaklaşımdır. Kanunî'ye yardım edilmesi ise kendi belgelerinden birinin fetihlere katkıda bulunduğu dair bir pay çıkarılması gayreti olabilir.

Halk için, bir türbenin oluşmasındaki bir başka gösterge ise, erenin mezarına nur inmesidir. Işık huzmesi şeklinde erenlerin birbirlerini ziyaret ettiklerine inanılır.

Pîr Ahmet Çelebi ve beraberindekiler, Horasan'dan Ula'ya, Ula'dan da Mesevne'ye (Kavaklıdere ilçesinin bugünkü adıyla Çayboyu beldesi) oradan Eski Türbe'ye gelmişlerdir.

Türbedar¹⁰ anlattıklarını babası olan Molla Abdullah'tan, o da kendi babası Hacı Mustafa'dan dinlemiş. Türbedarın ailesi silsile usulü Pîr Ahmet Çelebi türbesine bakmaktaymışlar. Edindiğimiz bu sözlü bilgileri, yazılı bilgilerle karşılaştırdığımızda Horasan'dan Menteşe Bölgesine gelen dedeler hakkında halkın hafızasında kalanların sağlıklı bilgiler olduğu söylenebilir.

Evkâf defterlerinden başka, erenler hakkındaki yazılı diğer belgelerimiz ise mezar taşlarıdır. Milas'a bağlı eski adı Şeyh köy, şimdiki adı Şenköy'deki Şeyh türbesi içinde yer alan iki mezar taşının ikincisinden Bursa'da vefat eden Buharalı Seyyid Mehmed'in makamı olduğunu öğreniyoruz.

Bu türbe daha sonra Ahi teşkilatınca düzenlenen kuşak giydirme törenlerinin yapıldığı görülür.¹¹

Muğla'da yer alan türbelerden Seyyit Kemalettin, Şahidî, Kazancı Dede, Şemseddin Dedeler, Şemsi Ana, Şeyh Bedrettin ve Üç Erenlerin Buharalı olduğu rivayet edilir.¹²

Yesevî'nin kerametleri arasında Muğla erenlerinin kerametlerini hatırlatan bazılarını Köprülü'nün **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**¹³ adlı eserinde görürüz. Bunlardan bazıları: 1- Bereket motifi ile ekmeğin çoğalması (s. 28-29), 2- Talebeleri ile turna kıyafetine girmesi ve uçması (s. 33), 3- Boğulmak üzere olan birini kuş tonunda iken görmesi ve kurtarması (s.33), 4- Hafıza silmesi (s.36), 5- Bir anda mekân aşması (s.38), 6- Rüya motifi (s. 41), 7- Geleceği bilmesi (s. 39) sayılabilir. Yesevî müridi olan Bektaş Veli kerametleri içinde Muğla'dakine benzer motiflerden:1- Su çıkarma (s.50), bir anda mekân aşması (s.51) gibi motifler görülür.

⁹ 338 Numaralı Menteşe Livâsı Evkâf Defteri (H.970 / M.1562) (Haz. Yard. Doç. Dr. Ahmet Yiğit) Muğla, 1998, s 92.

¹⁰ Mehmet Uzun, Eski Türbe 1326/1908 doğumlu, okur-yazar değil, çiftçi, derleme tarihi: 29.07.1999.

¹¹ Rıza Çalışkan, 1341/1922 Milas'ın Danişment köyü doğumlu, yapıcı, okur-yazar değil, Şenköy'de oturur, derleme tarihi: 30.07.1999.

¹² Zekai Eroğlu, **Muğla Tarihi**, İzmir, 1937, s. 158- 159.

¹³ Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, 8.b, Ankara, 1993.

Söz konusu motifler elbette yalnız Ahmet Yesevî ve onun öğrencilerine ait değildir. Anadolu'da Hoca Ahmet Yesevî tesirinin Muğla'da devam ettiğini, onun meşhur öğrencileri yanında, adı Muğla sınırlarını aşmış ve aşamamış erenlerde, benzer kerametlerin devam ettiğini söyleyebiliriz.

Önce Buhara ve Horasan'dan geldikleri rivayet edilen Muğla erenleri ve daha sonra Yesevî'ye benzeyen keramet sahibi olan erenler ele alınacaktır.

Yöntem olarak A- Buhara ve Horasan'dan Gelen Erenler B- Ahmet Yesevî'nin Kerametlerine Benzer Keramet Gösterenler olarak iki ana başlıkta incelenmiştir. Her ana başlık sonrası, erenler hakkında anlatılan bilgi a) haklarında anlatılan menkabeler e) ile gösterilmiştir. Menkabelerin motifleri ise m* şeklinde belirtilmiştir. Öncelikle Muğla merkezinde ve bucaklarında yer alan erenler, alfabetik sıraya göre, daha sonra aynı şekilde ilçe adlarının alfabetik sırasına göre, ilçelerdeki ve ilçelere bağlı köylerdeki erenler sırayla ele alınmıştır.

A- BUHARA VE HORASAN'DAN GELEN ERENLER

1-EMİR BAYEZİD (1490-1566)¹⁴

a) Emir Bayezid Kanunî Sultan Süleyman ve Sultan Murat döneminde yaşamıştır. Buharalı olduğu, manevî irşat için buraya geldiği

Üç Erenler'in yatırlarının bulunduğu yerle ilgili üç ayrı görüş vardır. Kimileri gerçek üç Erenler yatırımın Düverek Mahallesi Aşağı Cami içinde olduğunu, hatta yanında da oğlunun kabri bulunduğunu söylüyor. Kimileri de yatırımın Ahi Köy olarak adlandırılması sebebiyle Yatağan'da olduğunu söylerken, bir kısım Muğlalı da Ticaret Lisesi'nin üst kısmındaki sokağın sağ köşesindeki Üç Erenler yatırımın bulunduğunu iddia etmektedirler.

Muğla ve çevresinin en büyük yatırlarının bunlar olduğu söylenir. Ahi Sinan adlı zat Üç Erenler'in en büyüğü olarak kabul edilmekte olup diğerlerinin ise, onun müridi olduğu belirtilmektedir.

Yukarıdaki sözü geçen, üç ayrı yerdeki yatırların bulunduğu bölge sakinleri bu yatırların Ahi Sinan'a ait kabir olduğunu söylemektedirler.

e) m* rüya sonucu kabrin bulunması

Görülen bir rüya sonrası mezarlar bulunur. Bayezid döneminde bir harpte şehit oldukları ve buldukları yere defnedildiği sanılmaktadır. Görülen rüyada biri, çiçek bozuğu (muhtemelen Çiçek Baba), diğeri uzun boylu ve kösece, diğeri Habeş veya benli olduğu belirtilir.¹⁶

3- MUSLİHİDDİN EFENDİ (1490-1574)

a) Muslihiddin Efendi bir rivayete göre Horasan, diğeri bir rivayete göre Buhara'dan gelmiştir. Şeyh Kerameddin Hoca ile muasır olarak rivayet edilir. Muğla'nın Muslihiddin mahallesinde caminin yakınında sokak üzerinde medfundur.¹⁷

4- SALDIR ŞEYH HORASANÎ (Selçuklu dönemi)

a) Bodrum merkezinin batısında, Gümbet sırtlarında bir türbede medfundur. Üzerinde bir türbe yer alan şimdiki makamının yüz m kuzeyindeki mezar da Saldır Şeyh Buharî'nin başına ait olduğu belirtilmektedir. Türbede "Saldır Şeyh Horasanî türbesi" yazısı vardır. Son türbedarı kulaklarında küpesi olan Bektaşî Sabri adlı derviştir.

e) m* Başını vermeyen şehit¹⁸

Selçuk Türklerinden Muğla yöresine kumandanlık yapmakta olan Tanrıverdi adlı kumandanın uç beyi komutanı olan Saldır Şeyh Horasanî, Gelibolu'dan seksen kişilik

Seyyit Ahmet Çelebi ile yanındakiler, Eski Türbeye gelmişler ama su yok. Nerede su bulursak oraya gidelim, demişler. Kanlı pınara varınca su bulmuşlar. Eski Türbede Pîr Ahmet Çelebinin asası kalmış. Müridine: “Git bak, demiş, asayı al gel.” Çocuk varmış asayı çekmiş. Tam kayanın yarığından, asanın yerinden su çıkmış. Su asanın yerinden çıkmış. Orada su pınarı falan da yokmuş. Dede yalağı denen bu su çıkmış. Dönmüşler geri. Bizim yerimiz burası demişler. Bugünkü yerde mekân tutmuşlar. Okul kurmuşlar, medrese kurmuşlar.²¹

e3) m* ışık - gürültü

Bu erenlere (Eski Türbe ve civarındaki erenler) cuma akşamı nur inerdi. Nur içinde erenler birbirlerini ziyaret ederler. Lüks lambasından daha parlak olurdu. Gürültü de duyulurdu.²² Üç tane ışık Eski Türbedeki suların başına indi. Daha sonra oradan türbenin üstüne geldi. Türbede kayboldu. Çok harlı bir ışıktı. Bir başka gün Eski Türbeden Labranda'nın üstündeki Keklik Yaranı dedesine ışık gitti. Dedenin olduğu yerde havai fişğin kaybolması gibi kayboldu. Böyle bir ışığı hayatta hiç görmedim. Bembeyaz bir ışıktı. Genelde akşam namazı vaktinde olur.²³

6- ŞENKÖY DEDESİ (öl. 1468)

a) Milas'a bağlı eski adı Şeyh köy, şimdiki adı Şenköy'deki Türbe içinde üç kabir vardır. Zekai Eroğlu yalnız ikisinde fatiha yazıldığını belirtir. Türbe kapısının üstünde “Hane-i türbe Şehyül ârifin Abdurrahman Efendi fi sene-i salîşin dülef ve rakamla 1030 /1620” yazılıdır.²⁴ İçeride türbenin iki mezar taşının ikincisinde: “Ve hüve halifetü Seyyid Mehmed el-Buharî el-müteveffü fi- şehr-İ Bursa. Ente fa'nâ'llahu ruhahu ve'l-caziz. Âmin yâ rabbe'l-âlemîn tarih fi 884/ 1468”²⁵ yazmaktadır. Bursa'da vefat etmiş Buharalı Seyyid Mehmed'in makamı olduğunu görürüz.

Şenköy Dedesinin türbesinde ölenlerin mevlitleri okunurdu. Adak işi olursa türbenin başında Allah'a kurban kesilir, kurban yenilir içilir, dualar edilirdi.²⁶

Şenköy Dedesine gelen ışığın lüks gibi lambası gibi idi.²⁷

e) m* şehit olma – türbe oluşumu

²¹ Aynı kişiler.

²² Aynı kişiler.

²³ Ali Demir, Eski Türbe köyü 1953 doğumlu, üniversite mezunu, bir işletmede müdür, derleme tarihi: 19.07.1999.

²⁴ Eroğlu, a.g.e., s. 189.

²⁵ Eroğlu, a.g.e., s.190.

²⁶ Nevzat Pınar, 1937 Etenli köyü / Milas 1937 doğumlu, İlk okul mezunu, esnaf, derleme tarihi: 30.07.1999.

²⁷ Rıza Çalışkan, Danişment köyü / Milas 1341/1925 doğumlu, yapıcı, derleme tarihi: 30.07.1999.

Eskiden köyde savaş sırasında asker vurulur. Bir gecenin içinde vurulduğu yerde türbe oluşur. Kendisi de askerleri de o türbe içinde yatıyormuş. Türbenin taşlarının civarda olmadığı ve taşların nereden geldiği belli değilmiş.

7- HACI EFENDİ (17.-18. yüzyıl)

a) Yerkesik'te medfundur. Hacı Efendi Buhara'dan gelen sufilerdendir. Mezarı yayla yolunda bucağın 6 km uzağındadır.

e) m* Erenin ak sakallı olarak görünmesi

Karı koca yaylaya giderlerken adam eşek üzerinde, kadın eşiği çekerek yol alırlar. Bir ara eşek hareket etmez. Adam: "Meliha sen eşiği bırak, yola devam et ben bir dua okuyacağım, yetişirim sana," der. Peki diyor Melike teyze yaylaya doğru... Gece Hacı Efendi yaylaya gelir. Karısı:" Hacı efendi dua mı okudun?" der. "Evet"der. "Ben de okudum bana yürü dedin." "meşe ağacına dayanmış Hacı Efendiyi gördüm ben. Ak sakallı nur içinde serinliyordu. Dua okudum, yürüdüm, arkama bakmadım."²⁸

8- SİNAN EFENDİ (öl. 1720)

a)Sinan Efendi Buhara'dan gelen sūfilerdendir. Kabri Yerkesikte mezarlığındadır. Mezar taşı oyuk taşlıdır. Bu türbeden taş alan biri ne muradı varsa olur inancı, çocuğu olmayanın çocuğu olur inancı hâlâ devam etmektedir.²⁹

Yerkesik'e ilk gelen ulu erenlerden biridir. Hakkında bilgi ve menkıbe yoktur. Yerkesik'in ilk mezarının ortasında yer alan türbesi ve mezarının eski olması bunu düşündürmektedir. Fütühat dervişlerinden olduğu söylenebilir. Eskiden askere gidecek gençler gelip başında namaz kılarlardı.³⁰

e) m* çocuk verme

Sinan Efendinin çocuk istemeye giden bir kadın iki karınca bulur, onları götürür yer ve iki çocuğu olur.³¹

9- SÜL EFENDİ (17. ve 18. yüzyıl)

a) Mezarlığında, şimdiki Yerkesik ilköğretim okulunun bulunduğu yerdedir.

²⁸ Hayriye Özsoy, Yerkesik 1940 doğumlu, lise mezunu, emekli, annesinden dinlemiş, derleme tarihi: 13.07.1999.

²⁹ Aynı kaynak kişi.

³⁰ Ünal Türkeş, **Muğla İli Toplum Yapısı Araştırmaları (Yerkesik)**, İstanbul, 1971, s. 48.

³¹ 23 nolu dipnottaki kaynak kişi.

Sül Efendiler dinî telkinler için Yerkesik'e gelmişlerdir. Şaman, Alevî ve diğer mezhep ve inançların Hanifi Mevlevî yorumla aşmaya çalışmışlardır. Sül efendinin taun mezarlığında şimdi harman yeri olarak bilinen yerde mezarı vardır.³²

Yerkesik'in Buhara'dan gelen üç sûfsinden biridir. Mevlana menşeli olup Konya'dan gelmiştir. Ölümü taun (veba) hastalığından dolayıdır.

e) m* rüyada ikaz

Köylüler mezarlığın üzerine okul yapmak isterler. Bir gün muhtarın rüyasına giren Sül Efendi buraya okul yapmayın der. Burada eren var derler. Harman yeri denen yere okulu yapacaklar. Bucak müdürünün ısrarla yapar. Yapılan yer yıkılır. Tekrar yapılır, yeniden yıkılır. Gündüz yaparlar, gece yıkılır, gündüz yaparlar gece yıkılır... Daha sonra okul başka bir yere alınır.³³

B- AHMET YESEVİ'NİN KERAMETLERİNE BENZER KERAMET GÖSTERENLER

1- HACI KAZIM EFENDİ (1865 - 1913)

a) Muğla merkezde, kabri Pazar camii şerifi yakınındaki kabristandadır. Alim bir kimse idi. Pazar cami yanındaki medreseyi yeniden inşa ettirmiştir.

e) m* önceden bilme

Talebelerine ilim irfan öğretirken kendisini ziyarete gelenler için kapısını çalmadan önce kimin geldiğini bilirmiş. İstedliğini kabul eder. İstemediğini reddedermiş.³⁴

2- HAMURSUZ DEDE (14. veya 15 yüzyıl)

a) Hamursuz dağının kuzeyinde medfundur. Tam adı Hamursuz Mustafa Dede'dir. Bir başka rivayete göre asıl adı Mehmet Said'tir ve Şeyh Kemalettin'in biraderidir. Bir diğer biraderinin Milas'ta medfun olduğu sanılmaktadır.

Muğla büyüklerinden Süleyman Beyin nezdinde hizmet eden saf ve dalgın abdalardan bir zat olduğu rivayet edilir.

e1/ m* koruma

Geçmişte başta Fethiye olmak üzere, tüm ilçeler şiddetli büyük depremlerden zarar görmüştür. Muğla sallanmasına rağmen en küçük bir zarar görmemiştir. Bu da Hamursuz

³² Türkeş, a.g.e. s. 50.

³³ 23 nolu dipnottaki kaynak kişi.

³⁴ Hakses, a.g.e., s.162-163.

Dede'nin kerametlerine bağlanıyor. Eskiden Hıdırellez günlerinde bu yer ziyaret edilirmiş. Şu an bu tür ziyaretler pek yapılmıyor.

e2) m* bereket

Hamursuz Dede ekmek yaparken hamura maya katmadan ekmek yaptığı için Hamursuz adı verilmiştir.³⁵

3- KURBANZADE (1797- 1875)

a) Kurbanzade Hacı Süleyman Efendi Kabri Muğla Emir Küçük Mahallesinde, Kurbanzade medrese ve Camii şerif bahçesindedir.

Oturduğu mahallenin etrafında küçük küçük torbalar içinde yemişler bulunur ve gelen zevatın çocuklarına ikramda bulunur, bunları ayıplamayın kurban oğlunun kiseleridir derlemiş.

e1) m* geleceği bilme

Şehy hastalandığında, mürşitleri ziyarete gelirler. Onlara Muğlalı Hacı Hamdi Efendinin zevcesi Hafize Hanım bize hüsnü zan yapıp Cuma günü vefat edeceğimi ümit etmekte ise de salı günü olabilir, der. Bir gün sonra Salı günü öldüğü rivayet edilir.

e2) m* sihir- mekan aşma

Bir gün yayla zamanı, hizmetine bakan talebesi Şaban'ın Osman dayıya Muğla'daki kütüphanesinin anahtarını vererek şimdi, git kütüphanedeki Ruhu'l-beyân tefsirini al getir, der. Talebesi arada bir saatlik mesafe bulunan kütüphaneye gider, kapısını açar içeride Kurbanzade elinde Ruhu'l-beyân tefsirini kendisine uzatır şekilde görür.

e3) m* sihir- mekân aşma

Bir gün yine halifesi Hacı Molla Efendiye yaylada bir testi vermiş. Bu testinin bir eşinin de Muğla'daki kütüphanesinde olduğunu, ikisini de Muğla'da doldurup gelmesini söylemiş. Halife Muğla'ya gitmiş, kütüphaneyi açmış, bakmış ki Şeyh hazretleri namaz kılıyor. Testiyi almış Muğla'da ikisini de doldurmuş. Yayladaki saadethaneye gelmiş. Gelince hocasının orada olduğunu görmüş.³⁶

4- ŞAHİDÎ (1470-1566)

a)Şahidi Mevlevî geleneğini devam ettiren tekke şeyhidir. Mezarı Muğla merkezinde Şahidî camii bahçesindedir. Babası ile yan yana yattıkları bir türbe vardır.

e) m* mekan aşma

³⁵ Hakses, a.g.e., s.33-34.

³⁶ Hakses, a.g.e., s.97-99.

Şahidî Eren'in kerametleri İstanbul'da padişahın kulağına gidiyor. Padişah merak ediyor ve Şahidî'yi davet etmek için haberci gönderiyor. Haberciler İstanbul'dan Muğla'ya at sırtında ve atlarını değiştirerek ancak dört ayda gelebiliyorlar. Şahidî'nin şimdiki türbesinin bulunduğu yere geliyorlar. Şahidî'yi orada buluyorlar. Geldikleri sırada cuma ezanı okunmak üzeredir. Şahidî Eren abdest alıyor. Padişahın davetini bildiriyorlar. Bunun üzerine Şahidî Eren "peki" diyor. Cuma namazını burda mı yoksa İstanbul'da mı kılmak istediklerini soruyor. Haberciler çok şaşırıyorlar. Namaza çok az bir süre kalmış ve onlar ancak dört ay gibi bir sürede bu mesafeyi aşmış, gelmişler. Meraklarını gidermek için "İstanbul'da" diyorlar. Şahidî Eren onlardan gözlerini kapatmalarını istiyor. Kısa süre sonra gözlerini açıyorlar ve kendilerini İstanbul'da bir camide buluyorlar.

e) m* Bir gecede Kur'an yazma

Şahidî, padişahın huzuruna çıkıyor. Padişah onun kerametlerine inanmak için, ondan bir gece içerisinde Kur'an-ı Kerim'i yazmasını ve cildiyle her şeyiyle hazırlamasını istiyor. Şahidî odasına çekiliyor. Geceleyin saraydakiler merak edip odasının kapısını açıyorlar Bir de bakıyorlar ki, melekler gelmiş, kimisi kâğıtları topluyor, bir kısmı yazıyor, bir kısmı ciltliyor. Bir gecede Kur'an-ı Kerimi hazırlamış.³⁷

5- ŞEYH HACI HALİFE (Kanunî dönemi - 16. yüzyıl)

a) Menteşevî Şeyh Hacı Halife olarak anılır. Kanunî devrinde yaşamıştır. (Doğumu 1536- ?) Hicaz'da Medine-i Münevvere'de ölmüş ve oraya defnedilmiştir.

e) m* mekan ötesi

Geceleri sabahlara kadar uyumaz ibadetle geçirir. Bunlardan bir gün sabah namazından sonra, iki yaranı ile zevcesinin haberi olmadan dışarı çıkmış. Tayy-ı mekân ile hicaza vasıl olmuş, ziyaret ettiğinde hastalanıp orada vefat etmiş.

6- ŞEYH SEYYİD KEMALİDİN (14. veya 15. yüzyıl)

a) Yıldırım Bayezid ve Çelebi Sultan Mehmet devrinde yaşamıştır. Muğla Şahidi camii bahçesinde medfundur.

Evliya Çelebi Seyyid Kemaleddin hakkında bir keramet anlatır.

Bursa'da Emir Sultan hazretlerinin Seyyid Kemaleddin'in biraderi olduğu rivayet edilmektedir.³⁸

³⁷ Namık.Açıköz, Muğla Menkabe ve Efsanelerinde Kanunî Sultan Süleyman İzleri" Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, Ankara, 1998, s.107.

³⁸ Haksess, a.g.e., s. 31-32.

e) m* türbesini fırlatma

Şeyh Kemalettin üzerine türbe yapılmasını istemez. Öldükten sonra, türbe yapılır. Sabah gelip bakarlar ki, türbe yıkıktır. Yıkıntılar türbenin üzerinde değil, etrafındadır. Böylece üzerindeki binayı fırlatmış denir.

Bu menkabeden erenlerin ne kadar alçakgönüllü oldukları, kendileini sıradan insanlar olarak görmek istedikleri sonucu çıkarılabilir.

7 - PİSİLİ HOCA (II. Murat zamanından önce)

a) Asıl adı İsa Efendi, olup Pisili Hoca olarak bilinir. Kanunî devrinde yaşamıştır. Kabri Yeşilyurt (Pisi) bucağındadır. Kanunî Sultan Süleyman, Rodos seferinde zamanın tanınmış ulemalarından ve ermişlerden olduğu sanılan bir zattır.

e1) m* gelecekte haber verme

Kanunî askeriyle Rodos'a giderken Pisili Hoca'ya başarılı olup olamayacağını sorar. O da Armutalandan geçtikten sonra askerinin üzerini yokla armut bulamazsan muvaffak olursun der.

e2a) m* bereket

Biraz süt ve hayvanlarına biraz saman arpa ile az miktarda olan yiyeceğin bitmediği ve arttığı rivayet edilir.³⁹

e2b) m* bereket

Süleyman Şah hocanın bulunduğu yere gelmiş. Pisili Hoca bir kazan pilav yapmış. Askerlere dağıtmaya başlamış. Pilav biraz az kalınca Süleyman Şah Pisili Hoca'dan bir daha yemek yapmasını istemiş. Ama birden ne olmuşsa o zaman olmuş. Askerlere bir daha pilav dağıtmaya başlamış. Dağıttıkça pilav çoğalıyormuş. Askerler doymuş.

e3) m* üstündeki yapıyı fırlatma

Pisili Hoca vefat etmiş. Daha sonra Pisili Hoca'ya bir türbe yapmışlar. Bunu kabul etmeyen Pisili Hoca binayı hemen aşağısındaki derenin içine fırlatmış. Daha sonra da demir ile çevrili bir mezar yapmışlar.⁴⁰

8- ÇENGERLİ EVLİYA OSMAN EFENDİ (Dört yüz yıldan daha önce)

a) Osman Efendi Fethiye'ye bağlı Çenger köyde cami avlusundaki bir

³⁹ Hakses, a.g.e., s.55-56.

⁴⁰ Kazım İzmir, Yeşilyurt / Muğla 1927 doğumlu, ilkokul mezunu, demircilikten emekli, büyüklerinden dinlemiş, derleme tarihi: 14.07.1999.

türbede yatmaktadır. Çengerli Osman Efendinin diktiği ağacın dört yüz yıldan daha uzun bir ömrü olduğu söylenmektedir.

e) m* kaptanı boğulmaktan kurtarma

Açık denizde fırtınaya yakalanan bir geminin kaptanı geminin battığını görünce: “Yetiş ya Osman Efendi, on Osmanlı bağışlayacağım” diye yardım ister.

Osman Efendi yetişir ve gemiye omuz verir. Devrilmek üzere olan gemi, doğrulur. Fırtına dininceye kadar bu destek devam eder. Fırtınadan sonra limana demirleyen geminin kaptanı, Çenger köyünün yoluna düşer. Şimdiki Okçular Kayası civarında Osman Efendi ile karşılaşılır. Osman Efendi bu yabancıya, nereye gittiğini sorar. Kaptan: “Osman Efendi’nin yanına gidiyorum,” der ve başından geçenleri anlatır. Osman Efendi gemiye omuz verdiğini söylemeden önce, omzunu açar. Omzu kapkara erimiş haldedir. Bunu gören kaptan Osman Efendi’nin ellerine sarılır. Çıkarıp sekiz Osmanlı verir. Osman Efendi: “Hani on Osmanlı diye imdat istemiştin,” der. Bunun üzerine kaptan tekrar Osman Efendi’nin ellerine sarılır ve özür diler. İki Osmanlı daha verir. Osman Efendi aldığı paraları çevreye cami ve çeşmelere harcar.⁴¹

9- SARI ANA EFSANESİ (Kanunî dönemi)

a) Marmaris’te bir türbesi yer alır.

e) m* geleceği bilme

Bayır bucağında biraz değişik anlatılır. Sarı Ana hak arasında sevilen ulu bir kadınmış. Hoşgörü, saygısıyla, sevgisiyle, iyilikleriyle halkın gönlünü kazanmış. Kanunî Marmaris’e gelince: “Şehrin büyüğü kim”, diye sormuş. “Kimin duasını talep edelim,” demiş. Sarı Anayı öğütlemişler. Padişah ordusuyla ona misafir olmuş. Sarı Ana tek sarı ineğin sütüyle tüm orduyu doyurmuş. Padişah: “Sarı Ana’m söyleyiver Rodos’u alabilecek miyim?” diye sorunca; “Orduda kimsenin yanında haram lokma nesne yoksa zafer senindir.” Cevabını almış. Kanuninin merak etmiş: “Bunu nasıl anlayacağız. Sarı Ana bize söyle,” der. Sarı Ana da: “Şimdi armut mevsimidir. Askerlerin torbasına baktır. Armut varsa Bu Marmaris bahçelerinden toplanmış haram nesnedir. Ancak benim de bir isteğim var. Torbalarında haram lokma çıkana bir şey yapma, onu gazadan alıkoy. Bu ona büyük bir ceza olur,” demiş.

Kanunî askerlerin torbalarını aratmış. Birkaçından armut çıkmış. Torbasından armut çıkanları gazadan alıkoymuş. Rodos’tan Marmaris’e tekrar dönünce, Sarı Ana’nın yanına uğramış. Elini öpmüş ve gönlünü almış.⁴²

⁴¹ Ünal Şöhret Dirlik, **Fethiye’de Halk İnanışları**, Dirlik Yayınları, Fethiye, 1997, s.69.

⁴² Sergül Tüncer, Bayır / Muğla 1942 doğumlu, ev hanımı, derleme tarihi: 27.12.1998.

10- YAKUP BABA (Kanunî dönemi)

a) “Marmaris’in kuzeye doğru bir kurşun menzil uzaklıkta Pilav tepesi adıyla anılan sivri bir tepe vardır. Orada Allah sırrını kutsasın Yakup Baba’nın ziyareti vardır” diyen Evliya Çelebi Efsaneyi şöyle anlatır:

e) m* geleceği bilme

Sultan Süleyman’la görüştiklerinde, “var Sarı oğlan Yafrahu’l müminun okuyup Rodos’u al” deyu keşifte bulunmuştur ki, bu ayet yörenin fethine tarih olmuştur. Fetihden sonra Süleyman Han dönüşünde buraya geldiğinde Yakup Baba’nın göçtüğünü öğrenmişti.”⁴³

Rodos Yakup Dede’nin muştuladığı saatte 14 Ocak 1522’de alınmıştır.

11- HÜSAMEDDİN EFENDİ (öl. 1617)

a) Türbesi Ula merkezindedir.

e1) m* mekân ötesi – yatır bulma ve yatırdaki erenin elini uzatması

İstanbul’da bir padişah rüyasında bir eren görmüş. Eren padişaha beni bu sıkıntıdan kurtar, diyormuş. Padişah bütün alimleri toplar. Böyle bir rüya görüyorum, bu zat nerededir? demiş. Kimse bilememiş. Bu müşküle kim çare bulabilir demişler. Uralı Hüsameddin Efendinin ünü padişaha kadar duyulmuş. Padişah, İstanbul’dan iki seyis göndermiş. Vesayit yok. Belki de bir aya geldiler. Şimdiki Ula orta okulunun orada çeşme varmış, cami varmış. Çeşmede Hoca abdest alıyormuş. Burada Hüsameddin Hoca varmış, diye sormuşlar. Çeşmede abdest alan adam o demişler. Hoca abdestini bitirmiş. Selamünaleyküm, aleykümselâmdan sonra: “Hoca biz İstanbul’dan geliyoruz, padişah gönderdi. Sizi istedi.” Hoca: “E gideriz,” demiş. Namaza da 5-10 dakika varmış. Hoca: “ Namazı İstanbul’da mı kılalım, burda mı kılalım demiş.” Tutulmuş kalmışlar. “Sen bilirsin Hocam,” demişler. “benim duama amin diyin, yumun gözlerinizi, açın.” İstanbul’dalar. Rebbilâlemin hidayeti büyüktür.

İstanbul’un çöplük atılan bir semtine gitmişler. Ordan bir el çıkmış, bir toka yapmışlar. Tokadan sonra hemen padişah da el uzatmış emme el geri çekilmiş. “ sen daha o mertebeye gelmedin,” demiş. Hüsameddin Efendi:“Buraya bir türbe yap,” demiş.⁴⁴

e2) m* Hocanın ardından şavk vurması

⁴³ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme (Akdeniz Adaları ve Girit Fethi)*, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara, 1983, s. 28-32.

⁴⁴ Kâzım Mersin Mehmetoğlu, Karaböğürtlen köyü / Ula 1931 doğumlu, Ula’ya bağlı Elmalı köyünde oturur. İlk okul mezunu, çiftçi ve esnaflık yapar, derleme tarihi: 10.07.1999, kaynak kişi köyündeki Mehmet Çavuş’tan duymuş

Ula'da Osman Hoca vardı. O söyledi. Hüsameddin Efendi evine giderken Hüsameddin Efendi'nin arkasından şavk oluşmuş. Osman Hoca kendine söyleme demiş.⁴⁵

e3) m* kuş tonuna girme (üç evliya)

Uralı alim Mekke'de namaz kılmış. Güvercin olarak uçar gelirmiş. Ula pazar yerinde büyük bir selvi ağacı vardır. Oraya konduğu yaşlılardan duydum. Hüsameddin Efendi Hoca namaza gelmedi derlermiş. Çiçekli Baba, Ahi Sinan ve Hüsameddin Efendi üçü üç güvercin olarak gelir şimdiki türbenin ağacına konarlarmış. Bu üç güvercin sonunda üç ayrı yere uçmuş. Üç ayrı yerde mezarları bulunur.

⁴⁵ Aynı kaynak kişi.

birincisinde: “El-hûkmü liallâhi'l-vahidi'l-gaffar. El-merhümü'l-müteveffâ fa hazi'l-makam Şeyh Bedrettin İbn Şeyh Kasım. Kaddesallahu sırrahm ve'l-caziz” yazmaktadır. “Ve hüve halifetü Seyyid Mehmed el-Buharî el-müteveffü fi- şehr-i Bursa. Ente fa'nâ'llahu ruhahu ve'l-caziz. Âmin yâ rabbe'l-âlemîn tarih fi 884 (1468)”⁴⁶ yazmaktadır.

⁴⁶ Zekai Eroğlu, **Muğla Tarihi**, İzmir, 1937, s.190.